

Η ΚΑΤΑΤΜΗΣΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ "Κομμάτια και θρύψαλα";

Παναγιώτης Νούτσος

Θα μου επετρέψετε να διατυπώσω, εισαγωγικά και εντελώς υπαινικτικά, ορισμένες παρατηρήσεις, με τις οποίες ίσως θα γίνει πληρέστερα αντιληπτή η σκόπευση της εισήγησής μου:

α) δεν αρκεί απλώς η πρόθεση να εξουδετερωθούν οι εγγενείς δυσκολίες που προκύπτουν από την ταύτιση υποκειμένου και αντικειμένου, δηλαδή από την ανάγκη να ερευνηθεί μια πραγματικότητα στην οποία - τουλάχιστον - μετέχεις και ο ίδιος

β) συναφώς η ίδια δυσχέρεια παρεμβάλλεται στην κατάδειξη των ορίων της συζυγίας συλλογικών θεσμών και συγκεκριμένων φορέων, δομών και υποκειμένων όταν μάλιστα το κέντρο βάρους δεν παραμένει στην ίδια θέση

γ) οι διαπιστώσεις βέβαια που υποβαστάζουν αυτή την εισήγηση απορρέουν καταρχήν από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Με δεδομένες ορισμένες καίριες ιδιομορφίες, τις οποίες μόλις προσημείωσα, είναι δυνατόν να επιχειρηθεί μια προσέγγιση τυπολογικών γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν τις Φιλοσοφικές Σχολές της χώρας, τόσο τις παλαιότερες όσο και τις αρτισύστατες, με ενδεικτικές αποκλίσεις σμίκρυνσης ή μεγέθυνσης αυτών των κανονικοτήτων

δ) η στρογγυλή τράπεζα που ακολουθεί, με τον προκλητικό τίτλο: "Οι Φιλοσοφικές Σχολές: αδυναμία μεταρρύθμισης;", δεν είναι μάλλον αντιπροσωπευτική, εφόσον λείπουν οι συνάδελφοι από τους περισσότερους Τομείς της Σχολής, αν και κάποιος έχουν διασκορπισθεί στις άλλες ενότητες αυτού του συνεδρίου. Πάντως οι Φιλοσοφικές Σχολές δεν εξαντλούνται στις φιλοσοφικές σπουδές, όση εμβέλεια κι αν αυτές έχουν

ε) δεν αποφεύγω τον πειρασμό να σχολιάσω την τιτλοφόρηση της παρούσας ενότητας που φαίνεται να θεωρεί αυτονόητη τη συστέγασή της προβληματικής για τη Θεολογική και τη Φιλοσοφική Σχολή, χωρίς παράλληλα να ληφθεί η μέριμνα να εκπροσωπηθεί η τελευταία στη συζήτηση: "Η θέση των κοινωνικών επιστημών στο ελληνικό Πανεπιστήμιο"

στ) σπείδω, τέλος, να υπογραμμίσω ότι η προβληματική: "Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα" αντιμετωπίζεται στα πλαίσια μιας συγκυρίας που τείνει να μεταβάλλει σημαντικά τους συγκεκριμένους όρους του υπότιτλου. Σαφώς πρόκειται για μια αμφίστομη διεργασία που διευκολύνει τις εύκολες ασκήσεις "παιδαγωγικής της άρνησης", τόσο από εκείνους που ασκούν την εκπαιδευτική πολιτική όσο και από τους επικριτές της που συνεχώς θα αυξάνουν.

Έρχομαι τώρα στο κύριο μέρος αυτής της εισήγησης.

Όπως είναι γνωστό, η κατάτμηση της Φιλοσοφικής Σχολής, που ήδη είχε ονομασθεί, αμέσως μετά την εφαρμογή του νόμου 1268, σε Φιλοσοφικό Τμήμα, έγινε με το Π.Δ. 445/18-10-1984. Μόλις τελευταία, μετά από μια

πενταετή περίπου αυθύπαρκτη παρουσία των Τμημάτων Φιλολογίας, Ιστορίας-Αρχαιολογίας και Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, εμφανίζεται πάλι ο προβληματισμός για την ενότητα του εκπαιδευτικού και επιστημονικού έργου των μελών της Φιλοσοφικής Σχολής, εφόσον συχνά αποσιωπάται η θεσμική έννοια της Σχολής ως "συνόλου συγγενών επιστημών" που εξασφαλίζει την "αναγκαία για την επιστημονική εξέλιξη αλληλεπίδρασή τους" καθώς και τον αναγκαίο για την έρευνα και τη διδασκαλία τους συντονισμό" (Ν. 1268, άρθρο 6, παρ. 1). Η τριμελής διαίρεση υπήρξε προϊόν συμβιβασμού, τον οποίο προέκρινε η Πολιτεία, ανάμεσα στην πρόταση για αυτοτελή σπουδή κάθε επιστημονικού κλάδου (Ιστορία, Αρχαιολογία, Ψυχολογία κ.λ.π.) και στην επίκληση των λειτουργικών προβλημάτων (ισχνή γραμματειακή υποδομή, μικρός αριθμός διδακτικού προσωπικού σε ορισμένους τομείς), στα οποία προστέθηκαν εξογκωμένες οι δυσκολίες της επαγγελματικής αποκατάστασης των πτυχιούχων. Ετσι αποφασίστηκαν εκ των άνω οι γνωστές συσπειρώσεις "συγγενών επιστημών", κάποτε με τη μέθοδο της εις άτοπον απαγωγής, που δεν αφορούσε αποκλειστικά τα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα και όσους κατ' επάγγελμα τα ερευνούσαν. Η κεντρική αυτή επιλογή είχε αναπότρεπτα καιρίες επιστημολογικές επιπτώσεις, εφόσον συνδέεται κατευθείαν με τον τρόπο της θεσμικής πλαισίωσης των συγκεκριμένων επιστημών. Δηλαδή και στην κατάτμηση της Φιλοσοφικής Σχολής, η θεσμική κατανομή του επιστητού διευκόλυνε την εξίσωση του αντικειμένου κυριότητας με το αντικείμενο της γνώσης. Ετσι η Φιλολογία (όλων των περιόδων) ανάγεται σε γλωσσική επιστήμη και αποξενώνεται από την Ιστορία, η Λαογραφία εμφανίζεται άλλοτε ως ιστορική και άλλοτε ως φιλολογική επιστήμη, η Ψυχολογία συχνά πλαισιώνεται από την Παιδαγωγική και τη Φιλοσοφία και κάποτε επιδιώκεται η αυτοτελής εκδίπλωσή της...

Όμως, από την άλλη πλευρά, ήταν ένα συναινετικό διαζύγιο που ικανοποιούσε πολλαπλές σκοπιμότητες, δηλαδή τη διάσπαση των δεδομένων τότε καθηγητικών ομάδων και των εδρών τους, την ανάδειξη νέων ηγεμονικών τάσεων, την προσδοκία να ανατεθούν οι επιστημονικές κρίσεις στους απολύτως "ειδικούς" και βέβαια την αισιοδοξία να προσαρμοσθούμε σε ένα νέο νόμο, με όλα όσα η εφαρμογή του υποσχόταν. Ετσι γεννήθηκαν, με τις "επιταγές των άλλων" και τις "αρχικές δικές μας συναινέσεις", τα τρία αυθύπαρκτα Τμήματα με ξεχωριστό αριθμό εισαγομένων, με δικό τους διδακτικό - επιστημονικό προσωπικό και ιδιαίτερο πρόγραμμα σπουδών. Τον Ιούνιο του 1987 είχαμε τους πρώτους αποφοίτους αυτών των Τμημάτων, που με ενιαίο τρόπο, όπως και όσοι κάθε χρόνο τους διαδέχονται, αναμένουν το διορισμό τους, κατά συντριπτικό - και πάλι - ποσοστό στη Μέση Εκπαίδευση, όπου για την ώρα εξακολουθεί να βασιλεύει αυτοσχεδιάζοντας ο "παμφιλόλογος", δηλαδή ο εκπαιδευτικός στον οποίο ανατίθεται η διδασκαλία των Αρχαίων και Νέων Ελληνικών, των Λατινικών, της Ιστορίας, της Φιλοσοφίας, της Ψυχολογίας, της Λογικής, των Στοιχείων Δημοκρατικού Πολιτεύματος, της Κοινωνιολογίας και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, για να μείνουμε τουλάχιστον σ' αυτά.

Οι φοιτητές, και όχι μόνον αυτοί, αντιλαμβάνονται αυτά τα προβλήματα σε συνάρτηση με τον αριθμό των εισακτέων και την ακώλυτη επαγγελματική αποκατάσταση. Ορισμένη μερίδα συσχετίζει την αναβίβιση των πανεπιστημίων

με τον εκσυγχρονισμό των προγραμμάτων σπουδών και την "παροχή ειδίκευσης σε όλους τους φοιτητές", γεγονός που θα μπορούσε να συμβάλει στη "νέου τύπου ανάπτυξη" της χώρας. Από διαφορετική οπτική γωνία διαπιστώνεται ότι πλειάδα "υποβαθμισμένων" σχολών θα εκπαιδεύει στρατιά νέων "αποειδικευμένων" που θα στελεχώνουν τις κατώτερες θέσεις της "εκτελεστικής - διανοητικής εργασίας". Με σημείο αναφοράς τη Φιλοσοφική Σχολή δηλώνεται ότι οι φοιτητές αρνούνται τον καταμερισμό του γνωστικού αντικειμένου και επιμένουν στο ενιαίο πτυχίο. Η πρώτη άποψη ολισθαίνει στην τεχνοκρατική σύλληψη του σύνθετου προβλήματος της ειδίκευσης των σπουδών, επιδιώκοντας να καλύψει με το λαϊκιστικό της πέπλο το σύνολο του προπτυχιακού φοιτητικού πληθυσμού και η δεύτερη παραπέμπει στη μηχανιστική αναγωγή των αναδιαρθρώσεων του πανεπιστημίου, όπως ακριβώς και του εργοστασίου, στην κρίση των οικονομικών δομών της χώρας. Εμφανίζονται ωστόσο προτάσεις που προσπαθούν να προσπεράσουν ταυτόχρονα τον Ford και τους Luddites και να διακριβώσουν τα όρια της επιστημονικής ειδίκευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης των πτυχιούχων της Φιλοσοφικής Σχολής, αυτού του υπεραϊωνόβιου γερμανικής καταγωγής μορφώματος.

Η πενταετής εμπειρία των τριών αυτοτελών Τμημάτων της Φιλοσοφικής Σχολής είναι καιρός πια να γίνει αντικείμενο νηφάλιας αυτοκριτικής - δεν έχουμε άλλωστε την πρόθεση να αποσεισουμε το μερίδιο ευθύνης που μας ανήκει. Η συνεχής υποβάθμιση των Γενικών Συνελεύσεων της Σχολής, η διακριτική απομάκρυνση της Κοσμητείας από τα φλέγοντα προβλήματα και ο διακοσμητικός της ρόλος στην κατάδειξη της ενότητας των ενδιαφερομένων για την αντιμετώπισή τους, οι λιγοστές περιπτώσεις συνεργασίας σε υπό εκπόνηση ή υπό εξέταση διδακτορικές διατριβές καθώς και η απουσία διατμηματικής δημοσιότητας στην προφορική τους δοκιμασία, τα μηδαμινά κοινά επιστημονικά προγράμματα, η αποδοχή της θεσμικής απομόνωσης των επιμέρους επιστημών που φαίνεται να καλλιεργούνται σε ειδικά κατασκευασμένο μονωτικό σωλήνα, η ανυπαρξία σχεδόν συνεδρίων με διεπιστημονική σκόπευση, η απαγόρευση της διανομής των τευχών της επετηρίδας σε όσους δεν ανήκουν στο Τμήμα που τα εκδίδει, η έλλειψη πρωτοβουλιών για διατμηματικά ή ακόμη διασχολικά μαθήματα αποτελούν ορισμένα από τα ενδεικτικά θρύψαλα των κομματιών της Σχολής που ολοένα καθιστά περιττό το δίλλημα που έθεσε και ο Gramsci: "studiare o studiare per saper studiare?".

Αν επιχειρήσουμε να ανασυντάξουμε το θρυμματισμένο πρόσωπο της Φιλοσοφικής Σχολής, διατηρώντας έστω αυτή την ονομασία και στα πλαίσια της ισχύουσας νομοθεσίας, θα έπρεπε να επιμείνουμε τουλάχιστον στα ακόλουθα σημεία:

α) ποιός ορίζει τον αριθμό των εισακτέων:

η ζήτηση - επομένως χωρίς εξετάσεις

η πολιτεία - δηλαδή με σύστημα κρατικών εξετάσεων

το Πανεπιστήμιο - άρα με αριθμό εισαγομένων που ν' ανταποκρίνονται στις εκπαιδευτικές δυνατότητες των Τμημάτων του.

Η ρύθμιση αυτού του θέματος - με την παράκαμψη της δεύτερης λύσης - θα συνεπιφέρει και αλλαγές στη Μέση Εκπαίδευση και πάντως θα αναδείξει

την αυτοδυναμία της ως ξεχωριστής εκπαιδευτικής βαθμίδας.

β) αναμόρφωση του προγράμματος σπουδών με αυτοτελή σπουδή των επιμέρους επιστημών και ιδίως διαχωρισμός "επιστημονικής" και "επαγγελματικής" κατάρτισης: δηλαδή

* τριετής τουλάχιστον σπουδή μιας επιστήμης με ή χωρίς ένα συμπληρωματικό κλάδο·

* ετήσια ειδικευμένη σπουδή, με διπλωματική εργασία ως προϋπόθεση για τις μεταπτυχιακές σπουδές

* εναλλακτικά, ετήσια ψυχοπαιδαγωγική κατάρτιση των αποφοίτων όλων των προγραμμάτων σπουδών για να βεβαιωθεί η καταλληλότητά τους ως εκπαιδευτικών (το σύνολο των αποφοίτων των σημερινών τριών Τμημάτων της Φιλοσοφικής Σχολής, σε ποσοστό που ξεπερνά το 95%, διορίζεται στη Μ. Εκπαίδευση, χωρίς να έχει εξακριβωθεί η επάρκειά τους ως εκπαιδευτικών).

γ) αποδέσμευση του πτυχίου- το Πανεπιστήμιο θα ελέγχει τόσο την "επιστημονική" κατάρτιση όσο και την "επαγγελματική" καταλληλότητα - από την υποχρέωση της πολιτείας να προσλαμβάνει τους πτυχιούχους των "καθηγητικών" Σχολών με βάση την επετηρίδα. Χωρίς βέβαια τις προηγούμενες ρυθμίσεις και όσες άλλες θα κριθούν αναγκαίες, εύλογα θα αναρωτηθούμε

"Πτυχία· τι να' ναι πτυχία;

Παραφθορά του επιτυχία;

του ευτυχία;

Σύντημηση του πτυελοδοχεία;"

(Γ. Πατίλης, Ζεστό μεσημέρι, 44)

δ) ανακαθορισμός της συνέχειας των βαθμίδων της Εκπαίδευσης και ιδίως αναπροσανατολισμός της Μέσης Εκπαίδευσης, τόσο ως προς το περιεχόμενο σπουδών όσο και ως προς τη θεσμοθέτηση της ειδίκευσης των εκπαιδευτικών·

ε) με την κατάργηση των υπαρχόντων Τμημάτων θα προκύψουν νέες μορφές συνεργασίας των επιμέρους επιστημών, τόσο στην κατάσταση και πραγματοποίηση του εκπαιδευτικού έργου όσο και στη διεύρυνση των καθαυτό επιστημονικών οριζώντων.

Υπάρχει, πράγματι, ένα στοιχείο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γκότοβος, Α., "Ο ρόλος των Φιλοσοφικών Σχολών πριν και μετά την κατάτμησή τους", Σύγχρονη Εκπαίδευση, αρ. 22 (Μάϊος - Ιούνιος 1985), 29-39.

Νούτσος, Π., "Universitas sive multiversitas", Αντί, αρ. 312 (14-3-1986), 50-53 (και στο βιβλίο μου: Karl Marx, ο κριτικός της ιδεολογίας, Αθήνα 1988, 127-134).

"Η Φιλοσοφική Σχολή ως "Πανδιδακτήριον", Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Πανεπιστήμιο: Ιδεολογία και Παιδεία, τ. Β' Αθήνα 1989, 509-515.

Νούτσος, Χ., *Ιδεολογία και Εκπαιδευτική Πολιτική*, Αθήνα 1986.

Καρνοουή, Cl., *Notes on the Crisis of the University*, Telos, αρ. 81 (φθινόπ. 1989), 111-114.